

ÖSTBLOCKETS JORDBRUKSKRIS

Av legationsrådet WIESLAW PATEK

UNDER PARTIETS centralkommittés plenum i mars fortsatte Chrusjtjov med sina reguljära utbrott mot Stalin, denna gång även beträffande jordbrukspolitiken. Han uppfyllde endast på detta sätt sin företrädares yttersta vilja. Stalin hade — försäkrar man — kort före sin död sagt: »Och om det går mycket dåligt för Er — skyll bara på mig.» Ingen annan rekommendation i den avlidne diktatorns påstådda testamente uppfylls av Chrusjtjov med så storhängivelse som just detta hans råd. Stalin vars personliga makt vid början av den första femårsplanen ännu var långt ifrån så fullkomlig som den skulle bli under hans sista år, beskylls i dag även för införandet av träda. Idén att behålla respektive på nytt införa det ålderdomliga odlingssystemet kom från vetenskapsmannen Williams, vars far var engelsman och vars mor var ryska. Antagligen var det endast Chrusjtjovs avspänningspolitik som räddade t. v. Storbritannien från beskyllningen för införandet av trädan och desorganiserandet av det ryska jordbruket. Tack vare detta system ligger ständigt mellan en tredje- och en fjärde-

del av Sovjetunionens åkerareal ouppodlad eller tjänar i bästa fall som betesmark. Detta gjorde i sin tur att den kemiska industrin kunde betydligt begränsa konstgödselproduktionen och trots all högljudd propaganda om motsatsen bromsades också mekaniseringen av jordbruket. I stället kunde alla disponibla medel koncentreras på den tunga industrin — viktigast ur försvarssynpunkt; produktion av konsumtionsvaror låg däremot i efterhand. Man brukade ofta säga i inre partikretsar: »Vi sitter alla på böndernas rygg.» Detta var förresten bara en fortsättning på tsartidens jordbrukspolitik, vilken faktiskt finansierade industrialiseringen, som påbörjades i något raskare takt — också i motsats till kommunismens officiella lära — långt före revolutionen. Räntor och amorteringar av utländska lån garanterades genom exporten av spannmål, som köptes hos producenterna för mycket låga priser. Dessutom kom ofta fordringar för förskottet och i deras spår följde uppbördsmännen. Bönderna pressades alltså från båda håll, ofta till svältgränsen. Under sådana förhållan-

den var det inte svårt att vinna böndernas stöd för oktoberrevolutionen med slagordet »Semla kristianom» — »Jorden åt bönderna»!

Fram till 1917 ägde bönderna två tredjedelar av åkerarealen, men endast 35% av hela jorden i Ryssland. 37% tillhörde kronan, 2% kyrkan och 26% de stora godsägarna. På revolutionens andra dag avskaffades de sistnämndas rätt till jordinnehav, och de många små tog för sig av jorden och boskapen, glömska av kommunistledarnas uppmaningar till byalagen att tills vidare endast förvalta storgodsen. Slutligen tilläts de behålla så mycket »som motsvarade deras behov» — resten skulle inlämnas till staten. Snart drabbades emellertid lantbruket, liksom alla andra delar av näringslivet, av krigskommunismens härjningar. Rekvisitionspatruller från städerna beslagtogs spannmål och andra livsmedel för ringa eller ingen betalning och ofta gick de så hårt fram, att det inte blev något kvar till utsäde. Till sist lades stora områden i träde eftersom bönderna vägrade att beså dem. Deras både passiva och aktiva motstånd hade slutligen tillsammans med den lamslagna industriapparaten och handeln tvingat kommunisterna in i en situation, som gjorde den nya ekonomiska politiken absolut nödvändig. Denna infördes under sitt eget namn — NEP — och gav i början stora lättnader åt affärslivet, industrin och bönderna. Bönderna blev inte i laglig ordning ägare, men i

varje fall »permanenta brukare». De kunde arrendera ut sin jord eller arrendera annan och de hade rätt att anställa arbetskraft. Deras leveranser fastställdes och över-skottet tilläts de sälja på den öppna marknaden, vilken emellertid snart blev dominerad av privata mellanhänder. Lenins nya ekonomiska politik var dock endast ett sjuårigt stillestånd. En relativ frihet beträffande livsmedelsleveranser utmynnade i en naturlig tendens hos bönderna att påverka tillgången av konsumtionsvaror och detta hotade statens industrialiseringsplaner. I städerna avtog tillflödet på livsmedel och detta blev i sin tur signalen till nya rekvisitioner på landsbygden.

I ett sådant läge påbörjades den första femårsplanen. Redan nio år tidigare, 1919, bestämde kommunistledningen att jorden i Ryssland skall brukas i kollektiv form dvs. av kolchoser samt av statsägda sovchoser. På detta sätt ville man höja den allmänna avkastningen, ty mekaniseringen kunde bättre tillämpas på de större fälten. Samtidigt gällde det att utplåna böndernas förkärlek för den privata äganderätten. Första skottet gick 1929 mot »kulakerna» — storbönderna. Ännu före första världskriget var jorden i Ryssland mycket ojämnt fördelad bland bönderna — mindre än en tiondel av hushållen ägde mer än hälften av bondejorden. Det var många som hungrade. Först höjdes skatterna kraftigt för

storbönderna, men när denna åtgärd visade sig otillräcklig fattades 1929 beslutet att »eliminera kulakerna som klass». Ungefär en miljon bragtes på olika sätt om livet — ibland nedsköts hela bondefamiljer — medan 1,3 milj. sattes i koncentrationsläger, som i längden var detsamma som döden, eller deporterades till kyliga ödesmarker i östra och norra Sovjetunionen, varvid familjerna i de flesta fallen splittrades. Tillsammans med likvideringen av omkring 1 1/2 milj. av de intellektuella var detta massmördande ett pris för kommunistrevolutionens fullbordan. Kommunisterna hoppades att efter kulakernas utrotande de »mellanstora» och småbönderna skulle ge vika, men deras motstånd var lika desperat som storböndernas. Inför hotet om tvångskollektivisering slaktade man djuren och säden dolades eller brändes. Myndigheterna tog resten. I kornboden Ukraina skördade, på det tidiga trettioåret hungersdöden 6–8 milj. offer och fall av kannibalism noterades där. I motsats till krigskommunismens tid begärde Stalin ingen internationell hjälp och följaktligen kom ingen Nansen-aktion till stånd. Ombildningen av landsbygdens sociala »struktur» försiggick i isolerad dödysthet. I gengäld hade redan 1930 55% av bondhushållen inordnats i kollektivsystemet och vid avslutandet av den första femårsplanen var motsvarande siffra 62%. Strax före andra världskriget var

hela processen nästan avslutad. Dessa formella resultat kunde dock inte förebygga en ny allvarlig kris i jordbrukets produktion och rekvisitionspolitiken kunde inte fortsätta i oändlighet. För att uppmuntra bönderna gav Stalin dem på det tidiga trettioåret rätt att ha en ko, svin och mellan en- och tre fjärdedelar hektar egen jord belägen intill gården — de s. k. »prisdymbne». Trots att dessa små enskilda lotter i dag utgör blott 4% av hela åkerarealen svarar deras ägare för 48% av alla kött- och fläskleveranser. Dessutom tillhör halva mjölkbeståndet dessa lotter. Dessa inkomstkällor täcker genomsnittligen två tredjedelar av böndernas levnadskostnader — resten förtjänas på kolchosernas fält. Men utbetalningen av deras låga löner fördröjs ofta i flera år och dessutom avskrivs inte sällan jordbrukskollektivernas nettovinster helt enkelt för andra ändamål. Alla rymsbedrifter från Gagarins till Popovitjs hade alltså på sätt och vis finansierats av ryska bönder. Men ändå begärde Chrusjtjov på det omenämnda marsplenium indragning av de enskilda lotterna för att »kunna intensifiera böndernas insatser i det kollektiva jordbruket».

Maskinparken, framför allt efter ryska förhållanden dyrbara traktorer, stod under alla femårsplanerna i stort antal överksamma och rostade på grund av brist på reservdelar och maskinkunnigt folk. Stalin bestämde sig snart för att slå två

flugor i en smäll och bildade ett tätt nät av motor- och traktorstationer — MTS. Dessa betjänade kolchoserna och höll samtidigt med hjälp av sina politiskt utbildade mekaniker ett vakande öga på lantbruksarbetarna. Chrusjtjov hade 1958–59 införlivat dessa stationer med kolchoserna, men i stället för att uppiggas deras folk hade mekanikerna själva också smittats av den allmänna likgiltigheten och energibristen. MTS:s upplösning var sannolikt Chrusjtjovs stora misstag. Hur pass litet förtroende man i ledningen hyser för bönderna framgår även av deras antal i partiets centralkommitté och i kontrollkommissionen. Tillsammans med äkta industriarbetare utgör de bara tre proc., dvs. tio personer av kommitténs och kommissionens sammanlagt 395 medlemmar. Resten är byråkrater, partifunktionärer, vetenskapare, militärer, ekonomer osv.

Strax före kriget började på Stalins order en ny »idé» om de s. k. agrogoroda — jordbruksstäderna — förverkligas bl. a. av Chrusjtjov. I stället för i små familjehus skulle bönderna bo i kaserner och därifrån föras i lastbilar eller gå till fots till fälten. Det nya systemet skulle inte bara beröva dem deras små lotter, utan även föra samtliga bönder till den lägsta betalda arbetarens nivå. Men det nya systemet har visat sig vara enklare att planera på papperet än att realisera i verkligheten. Flera tiotusentals

bondehus jämnades med marken för att omöjliggöra för deras ägare att återvända, medan det på de planerade allmänna boplatserna ofta ännu fattades byggnadsmaterial. Till följd härav tvingades ett stort antal byar ännu många år efter kriget att övervintra i jordhyddor. Försöken efter kriget att förverkliga dessa planer hade inte heller större framgång. Dessa jordbruksstäder skulle arbeta som sovchoser. Sovjets jordbruksplanering på längre sikt innefattar nämligen såväl en övergång från mindre kollektiver till större enheter (före kriget fanns det 240 000 kolchoser mot ungefär 60 000 i dag) som de sistnämndas förvaltning till sovchoser. Statligt lantbruk utgör enligt officiella teser en högre socialistisk form av äganderätt än kolchoser. Under föregående femårsplan, som avslutades för fyra år sedan, mer än fördubblades deras antal och överskred 6 000. Sovchosernas gemensamma åkerareal ökade samtidigt från 11 till 25 % av hela odlade arealen. Under de första 27 åren sedan de infördes 1929 gick dock de statliga gårdarna med stora förluster. 1956 gav de för första gången en löjeväckande vinst — sex gamla rubel per hektar, dvs. mindre än priset för ett kg socker. På sistone har det blivit något bättre, men man vet aldrig i Sovjet hur mycket man måste tacka statistiken och de skickliga bokförarna för de officiella resultaten.

På tal om statistik bör man kan-

ske understryka att amerikanska utredningar om Sovjets ekonomi kommit till den slutsatsen, att ryska industriproduktionens index mellan 1913 och 1955 har ökat, beräknad enligt västerländska metoder, endast tre till fem gånger och inte som det officiellt görs gällande 27 gånger. Chrusjtjov avslöjade själv under sin kritik av Malenkov att man bl. a. opererade med begreppet »biologiska skördar», som byggde på i förväg kalkylerade men inte på faktiska kvantiteter. Den klassiska historien om smöret, som köptes av en kolchos i en annan kolchos och efteråt figurerade i bägges redovisningar som egen produktion är välbekant. Mindre känt är kanske, att man vid statistiska byråerna ännu på Stalins tid drog in »elektronhjärnor», därför att de arbetade enligt det »kapitalistiska» begreppet »vinst-förlust». Det är inte uteslutet att Chrusjtjov, vars iver att rationalisera jordbrukets produktion förmodligen är till en del äkta, kommer att återinföra dessa »hjärnor». I varje fall har frågan varit aktuell i vetenskapliga kretsar i Moskva på sistone.

Chrusjtjov angrep på sin tid häftigt Malenkov för inköp av smör och kött, som betalades i Västerlandet med valuta och guld, guld som vid utgrävningen i Kolymagruvorna på Stalins tid utvanns enligt »metoden» ett fångeliv per kilo. I denna sin aktion hade han för övrigt fullt stöd av arméledningen, som liksom Göring en gång tyckte, att »raketer

är viktigare än smör». Samtidigt avslöjade dock den öppenhjärtige Chrusjtjov, att bl. a. köttproduktionen 1953 var mindre än före revolutionen. I egentliga Ryssland ökades därför på hans order odlingen av foderväxter på bekostnad av brödsäden, varigenom förutsättningar skapats för allmän stegring av den animaliska produktionen med i genomsnitt omkring 50%. Detta var i och för sig inget dåligt resultat, men det betydde inte, att denna produktion steg i verkligheten så mycket. Utan tvivel är en snabb ökning av köttproduktionen nödvändig inte blott med tanke på befolkningens naturliga tillväxt utan framför allt med hänsyn till höjningen av den individuella köpkraften, vilken åtminstone officiellt sedan 1953 stigit med ungefär det dubbla. Tyvärr har under de senaste tre åren ökningen av den animaliska produktionen stoppats medan efterfrågan fortsatt (en viss förbättring påstås ha iakttagits i år). Antagligen därför har sedan 1960 års skörd veterligen inte — åtminstone inte i sådana sammanhang som tidigare — publicerats några data om tillgången på ensilage och grovfoder. Brist på foder stoppade sannolikt Chrusjtjovs stolta program. I varje fall har löften, att under löpande sjuårsplan, som slutar 1965, kött-, mjölk- och smörproduktionen i Ryssland per capita skall uppnå USA:s nivå visat sig redan nu vara tomma ord.

Inte bättre lär tävlingen mellan

världens största spannmålsproducenter och USA utfalla beträffande den vegetabiliska produktionen. Med 11 kvintal per hektar utgör avkastningen i Sovjetunionen 60–70% av den amerikanska. Ryska hektarskördar omkring år 1960 kan närmast jämföras med USA:s i mitten av 1930-talet. Men ännu mera iögonfallande är jämförelsen med tiden före revolutionen. 1913 skördades i Tsarrysland 85 milj. ton medan siffran under 1961 var 126 milj. ton säd. Med andra ord rör det sig om en knapp 50-procentig ökning av spannmålsproduktionen, en ökning som, befolkningstillväxten oberäknat, kan på nästan ett halvsekel åstadkommas i vilken regim som helst. Detta har medborgarna fått betala med oerhört lidande, svält och miljon-tals dödsoffer.

Chrusjtjovs botemedel i form av »förflyttning» av en stor del av brödsädsodlingen till jungfruliga marker i östra Sibirien och Kasakstan, som dessutom skulle höja den allmänna produktionen, har redan erkänts som ett bakslag. Med hjälp av hundratusentals »frivilligt» rekryterade ungdomar lades där 45 milj. hektar under plogen — en yta som ganska exakt motsvarar Sveriges hela ytvidd. Detta måste onekligen betraktas som historiens största experiment på jordbruksområdet, men inte desto mindre har framgångarna uteblivit. 1961 gav nyodlingarna mindre än för fyra år sedan och i hela Sovjet

skördades mindre än för tre år sedan. Även den traditionella kornboden Ukraina ger sedan fyra år tillbaka allt mindre säd. Torkan, sedan gammalt känd som sädens fiende i de ovannämnda jungfruliga markerna, förebyggdes inte tillräckligt varken med vattendammar, vallodling eller nyplanterad skog, och majsen, Chrusjtjovs favoritväxt, hade inte tillräcklig fuktighet där. Inför skörden 1962 fattades i Kasakstan 70 000 traktorförare, 35 000 skördetröskor var funktionsodugliga och lagerbyggnaderna räckte inte heller till. Men om verkligheten inte stämmer med Leninpartiets lära, desto värre för verkligheten. Man bestämde sig att även i fortsättningen trotsa alla dessa förhållanden.

»Åren går», sade Sovjets premiärminister i oktober 1961, »seklerna förflyter. Men den tacksamma mänskligheten kommer icke att glömma den 22:a partikongressen, som med fullständig enhällighet godkände det nya partiprogrammet.» Samtidigt sade han att inom en icke avlägsen framtid kommer invånarnas antal i Sovjet att uppgå till 250–280 milj., medan produktionen av spannmål under de närmaste 20 åren skall fördubblas, köttproduktionen nära fördubblas och mjölkproduktionen tredubblas. I mars 1962 — endast sex månader senare — anslog Chrusjtjov på centralkommitténs plena helt andra tongångar. Under de sista tre åren, sade han, har produktionen

av spannmål, kött och mjölk stigit genomsnittligt med endast fem procent i stället för tjuu.

Även om man antar, att förste partisekreteraren målade ovan nämnda resultat i svart för att därigenom pigga upp jordbruksarbetarna till nya ansträngningar, måste man erkänna att en plan som endast uppfyllts till en fjärdedel inte kan anses uppfylld alls. Tyvärr användes även denna gång den gamla medicinen för vilken det sovjetiska lantbruket knappast längre reagerar: efter decentraliseringen kom en ny centralisering av den administrativa jordbrukskontrollen och en strängare arbetsdisciplin infördes. »Må herrar imperialister skrika om en kris», dundrade Chrusjtjov vidare på denna plenum-sammankomst, »men vi 'kamrater' vet att det inte råder någon kris inom vårt lantbruk.» Och man vill nästan upprepa: »Om ord kunde ätas...»

Västerlandet bör inte låta sig vilseledas av den kommunistiska propagandan att det endast är överflödet som fattas. 27%-ig prishöjning på livsmedel infördes strax efter ovan nämnda marsplenum, och denna hade inte enbart uppgiften att förbättra jordbrukets räntabilitet. Efter Stalins död höjdes lantbrukets inkomster med allmänna medel från ungefär 40 till 140 miljarder rubel utan att livsmedelspriserna höjdes. Tvärtom, de nedsattes tre gånger tidigare efter krigsslutet. Det gällde nu helt enkelt att

minska köpkraften hos den stora konsumentmassan, ty livsmedelstillgången i hittillsvarande utsträckning räcker inte till för alla. Husmödraköer, som omtalats flera gånger i pressmeddelanden från alla de »socialistiska» länderna vilka avslutat kollektiviseringen, såsom Tjeckoslovakien, Bulgarien, Rumänien och Östtyskland, börjar enligt trovärdiga observatörer höra till vardagsordningen även i Sovjet. Den lustiga historien om den senaste kosmonauten Popovitj, som väntas hem »när som helst sedan han vädrat sig i kosmos», och hans maka, »som dock kommer att bli längre ute eftersom hon just gick ut på en livsmedelsrond», väcker dystra känslor hos talrika ryssar i landsorten. Donbas' industriområde var t. ex. till den 10 juli avstängt för alla transitresenärer som följd av allvarliga arbetaroroligheter där. Moskva, Leningrad, Odessa, Stalingrad och andra storstäder, som »valfritt» kan besökas av utländska turister, är förstas alltid välförsedda. Utanför de stora stråken på landsorten är det däremot mycket värre. Officiellt väntas årets skörd utfalla något bättre och även boskapsbeståndet påstås börja öka efter flera års stagnation. Men hoppningivande prognoser bekräftas nästan aldrig i Sovjet.

Sovjetledarna brukade på 40-talet i »förtroliga» samtal till sina östeuropeiska underordnade säga att eftersom de ryska erfarenheterna av den snabba tvångskollektivi-

seringen visar dåliga resultat bör man i satellitländerna »skynda långsamt» och inte använda våld. I praktiken börjades pressen omedelbart och lättades bara sporadiskt och för en längre period endast i Ungern och Polen efter 1956 års revolter. Budapest uppvisade t. ex. 1953 4 600 jordbrukskollektiv, 1956 2 000 och 1961 åter 4 500. Samma år offentliggjordes att kollektiviseringen nästan är 100-procentig. I övriga satellitländer var situationen än mindre gynnsam för bönderna. Bulgarien har redan avslutat hela kollektiviseringen för ett par år sedan. Tjeckoslovakien och Östtyskland avslutade den 1960, medan i Rumänien detta ägde rum i mars 1962 — allt enligt officiella uttalanden. I praktiken återstår förstås i vart och ett av dessa länder ett par procent privat jord, men detta ändrar inte helhetsbilden.

Polen är i dag den enda satellit, som har till största delen privatägt jordbruk. Sedan Gomulka-omvälvningen 1956, då den nye partisekretären endast proklamerade avskaffandet av de med förlust gående jordbrukskollektiven, styc-kade bönderna omedelbart upp omkring 90 proc. av alla »kolchoser» och började hushålla individuellt. 1961 upplöstes 321 jordbrukskollektiver i Polen. Samtidigt bildades 64 nya. Deras hela antal var den 31 december 1961 bara 1 783 och deras åkerareal utgjorde tillsammans 260 000 hektar, dvs. endast något över 1 % av Polens hela åker-

areal. Under de fyra sista åren organiserades 750 nya »kolchoser» för att ersätta 696 som upplöst sig själva. En genomsnittlig polsk kolchos har i dag 140 hektar. Inte nog med detta. De kolchoser, som i dag finns i Polen, kan knappast betecknas så efter sina ryska förebilder. De är faktiskt bara sammanlutningar för att gemensamt odla åker, vilken i de flesta fall fortfarande, liksom själva gårdarna, hör till bönderna. Det rör sig förresten inte om all åker — en del kan fortfarande brukas individuellt. Även att tillhöra en sådan »halvkolchos» ger stora förmåner i form av maskinell utrustning, byggnader och icke minst skatteavdrag på 30 %. Dessutom erhåller de statssubventioner och högre priser på leveranser, som går till staten. Alla dessa förmåner till trots är de polska böndernas motstånd gentemot kollektiviseringen kompakt, och regeringens försök att kringgå detta hinder strandade gång på gång. Inte heller lyckades experimentet med s. k. jordbrukskretsar. Enligt Gomulkas tal 1959 skulle dessa gamla, nu ombildade organisationer, höja böndernas »sociala medvetande» och förena jorden till »större kollektiva enheter». Inte att undra på att bönderna avböjer medlemskap i dessa »kretsar», vilka förenar endast 30 % av bondehushållen i $\frac{2}{3}$ av byarna. Även bättre maskinell hjälp som ges jordbrukskretsarna kan inte locka bönderna. I sin strävan att ändå utveckla kol-

lektiv övertar myndigheterna sedan juni i år alla gårdar, vars obetalda skatter överstigit 50 % av jordens värde. Det finns omkring 45 000 sådana bondehushåll som omfattar 350 000 hektar.

Trots att de måste ta hänsyn till Sovjets och övriga satellitländers avundsjuka är de polska kommunisterna inställda på att ännu under en längre tid — det talas ibland om 20 år — godkänna det privata lantbruket, vilket för det kommunistiska samvetets skull diskret kallas för det »polska experimentet». Polackerna har goda skäl till detta dröjsmål. I augusti offentliggjordes i Warszawa, att Polen med sina tolv miljarder liter mjölk per år ligger på femte plats i världen, efter USA, Sovjet, Frankrike och Västtyskland. Även beträffande smör ligger Polen på femte plats efter New Zealand, Danmark, Australien och Holland. Smöret exporteras i dag från Polen till 25 länder. Däremot är landet tvunget att årligen införa omkring två milj. ton säd, huvudsakligen från USA på långfristiga och förmånliga krediter, vilka givetvis har sin politiska bakgrund. Enligt flera förljudanden går emellertid en del av denna import — i år redan över en halv milj. ton — tillsammans med stora mängder polska livsmedel, framför allt smör, kött, potatis, grönsaker och färsk frukt till Östtyskland. Utförseln av livsmedel utgör mellan 25 och 30 % av hela den polska exporten och 30 %

av landets export till Västerlandet, vilken totalt belöper sig till 700 milj. dollar. Detta inbringar nödvändig valuta bl. a. för fortsatt industrialisering. Därför försökte Polen flera gånger stoppa eller minska de påtvingade leveranserna till Östtyskland, men Ulbricht lyckades övertyga Chrusjtjov om deras absoluta nödvändighet. Berlinmuren löser inte alla problem, och för Sovjet är Östtyskland alltså ett sorts skyltfönster västerut. Dessvärre känner ingen i Polen exakt omfånget och villkoren för denna »broderliga» hjälp.

Det är inte någon lätt uppgift att styra ett land som genom s. k. Republikenflucht sedan kriget förlorat minst 2,5 milj. invånare och i dag bebos av omkring 16 milj. Efter kollektiviseringens avslutande 1960 flydde 17 000 bönder på tio dagar västerut. I fjol skickades 300 000 östtyska industriarbetare och antagligen ännu flera i år för att på kvällarna samt under veckosluten hjälpa till med skörden. Tidigare har även soldater satts in, men Berlinkrisen tvingade den östtyska regimen att de två sista åren avstå från deras hjälp. Av 18 000 kolchoser ger endast 3 000 någon vinst. I höstas slaktade bönderna 1 milj. svin på grund av matbristen och en femtedel av grisantalet förlorades genom misskötsel, även hästavelsn minskade med en femtedel till 450 000. I mars förkunnade regeringen »undantagstillstånd i jordbruket» för att över-

vinna krisen, vilken förutom ökningen av polska leveranser, framtvingade ett stort lån, som liksom i fjol måste tas i Sovjet. Med all sannolikhet har endast röda Kinas jordbruk i dag ett svårare läge än Östtysklands.

I andra satellitländer råder också en akut kris i lantbruket och deras svårigheter skiljer sig endast i detaljerna. Som bekant var Bulgarien det första landet att införa ransoner och följa Rysslands exempel i höjningen av livsmedelspriserna. Om situationen inte förbättras blir liknande åtgärder dock oundvikliga även i andra kommunistländer, framför allt i Tjeckoslovakien och Östtyskland, där faktiskt ransoneringsringen redan delvis införts.

Årets skörd i hela Östblocket har utfallit om inte sämre så i varje fall inte bättre än i fjol. Sovjet hade i allmänhet ganska dåligt väder, särskilt i Ukraina och Kasakstan. I många ryska områden avslutades utsädet så sent som i den senare hälften av juni. 1961 års skörd i Ryssland gav 44% mindre spannmål (125 milj. ton i stället för

180) än planerat. I år blir det sannolikt än värre. Inte heller i satellitländerna, med undantag för Polen och kanske Rumänien, gav fjolårets skörd det väntade resultatet. I Tjeckoslovakien och Ungern var det ett mellanår, medan man i Östtyskland och Bulgarien, alltså de två första hundra procentigt kollektiviserade satellitländerna, råkade ut för de största svårigheterna. Årets skörd kunde inte bättra på dessa förhållanden. Den aktuella krisen inom jordbruket har med hänsyn till Östblockets sociala struktur en helt annan karaktär och dimension än vad man i allmänhet är benägen att tro i Västerlandet. Ungefär hälften av dessa länders befolkning bor ännu på landsbygden. Under sådana förhållanden måste slutligen en försörjningskris, som har alla förutsättningar att bli permanent, påverka industrialiseringsprocesserna och i längden även försvarspotentialen. Detta kan ge den fria världen ett sällsynt tillfälle att utan militära medel ändra den politiska maktbalansen till sin förmån.